

СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ ВІДІМНИКОВИХ КАУЗАТИВНИХ ДІЄСЛІВ (НА МАТЕРІАЛІ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ)

Статтю присвячено аналізу семантичного змісту похідних відіменникових дієслів із каузативним значенням. Розглянуто різні підходи до класифікації зазначених дієслів іспанської мови задля виявлення загальних семантичних ознак відіменникових каузативних дієслів як номінативних одиниць зі складною семантичною структурою. На основі узагальнення наведених класифікацій запропоновано розподіл на різні семантичні групи, що дало змогу уточнити їхній семантичний зміст.

Кожне категоріальне значення повинно мати відповідну граматичну форму, виражену словотвірними засобами. Морфологічними засобами маніфестації каузативності в різних мовах вважаються афікси (суфікси), які маркують каузативні дієслова [1: 159; 2: 69, 211, 235]. Своєчасність та актуальність цього наукового пошуку впливає з важливості дослідження категорії каузативності в іспанській мові на сучасному етапі її розвитку та, насамперед, морфологічного способу її вираження, як-от утворення та функціонування відіменникових каузативних дієслів.

Саме тому, **метою цієї наукової розвідки** є опис семантичних груп відіменникових каузативних дієслів та уточнення їхнього семантичного змісту.

Предметом виступають відіменникові каузативні дієслова іспанської мови.

Морфологічними визначено каузативи, утворені шляхом афіксації некаузативних основ. Вони зустрічаються в більшості природних мов [3; 4: 233]. Такі дієслова, утворені за допомогою каузативного суфікса, вважаються каузативно-маркованими [5: 95]. Морфологічний каузатив як один із засобів вираження лексичної каузативності, представлений одним єдиним словом (лексемою) синтетичної форми [1: 157-158; 2: 68]. Порівняно із суто лексичною каузативністю (власне каузативними дієсловами), каузативне значення міститься не в цілому слові, а в морфемі, яка додається в процесі утворення того чи іншого каузативного дієслова [6: 11].

Іменники, що поряд із прикметниками виступають твірною основою каузативних дієслів, визначають різну природу дій, саме це й провокує вираження відіменниковими дієсловами різних значень. Порівняно з відприкметниковими каузативними дієсловами (надалі КД), аналіз відіменникових дієслів вважається складнішим через те, що "семантична природа іменників є більш складною та різноманітною, ніж природа прикметників" [7: 106]. Цікавим виявляється й те, що багато відіменникових дієслів за своєю схемою утворення подібні до відприкметникових, різниця полягає лише в семантиці власне твірної основи: прикметник виражає якість (у широкому розумінні), іменник позначає об'єкт, яким може бути тварина, особа, річ тощо. Із цього випливає, що визначною формулою такого типу дієслів є "набуття або примушення набувати певних характеристик, властивих об'єкту, визначеного іменниковою основою" [7: 117-118]. Такий каузативний зміст пояснюється через основи, що можуть функціонувати як іменниково-прикметникові, а також суто іменникові [6: 19]: *abancalar (formar bancales en un terreno)*, *aflautar (adelgazar el sonido a manera de flauta)*, *enarcar (dar figura de arco)*, *enlagunar (convertir un terreno en laguna)*. Незважаючи на те, що типи значень, виражені відіменниковими дієсловами, є різноманітними, вони можуть бути обмежені шістьма основними значеннями: інхоативним, інструментальним, агентивним, привативним, локативним та каузативним [8: 249].

Розподілу похідних відіменникових та відприкметникових дієслів на семантичні категорії в іспанській мові присвячені праці Е. Бенієрс [9], але дослідниця цікавиться загальним вивченням утворення дієслів, щодо КД, вона надає лише окремі коментарі: усі відіменникові дієслова розподіляються за нею на 10 підгруп, які можуть підпорядковуватися трьома загальним концептам [9: 59-60]: "*ser*", "*poseer*", "*actuar*".

Іспанський учений К. Бруно зазначає, що класифікація відіменникових дієслів є складною через величезну різноманітність можливих семантичних відношень між основою та похідним дієсловом. Він пропонує такий розподіл [10: 15-16]:

- компортативні / поведінкові – (*comportativos "comportarse como N"*) такі, що описують поведінку: *tontear, gandulear, gitanear, petrarquizar, culebrar, filosofar*;
- дійові ("*actuar como N*"): *lidear, pilotar, patorear, señorear, tiranizar, acuadillar*;
- орнативні (*ornativos "dotar algo de, con N"*): *alfombrar, laquear, glorificar, cloroformizar, abovedar*;
- привативні (*privativos "quitar N a algo"*): *escamar, desalar, deshuesar*;
- аблативні (*ablativos "sacar algo de N"*): *excarcelar, extraviar*;
- каузативні ("*causar N*"): *horrорizar, abochornar, aterrorizar, encelar, encolerizar*;
- інструментальні ("*hacer algo con N*"): *cronometrar, apuñalar, zapatear, apedrear*;
- результативні ("*obtener N*"): *cicatrizar, fraccionar, arquear, momificar*;
- локативні ("*poner, meter en N*"): *catalogar, hornear, hospitalizar, acantorar, encarcelar...*; ("*provocar, producir N*"): *disparatar, babear, burbujear, centellear, fructificar...*; ("*llevar a cabo N*"): *batallar, anexiorar...*

Х. Гарсія-Медаль, у свою чергу, також зробив класифікацію відіменникових дієслів, виходячи з відібраних ним самим 1100 дієслів із закінченням *-ar*, у формування яких мали місце морфологічні процеси префіксації,

парасинтезу, інфіксації, інтерфіксації тощо [6: 29; 11]. Дослідник розділяє суто відіменникові дієслова на такі підтипи [11: 40]:

- а) агентивні, локативні, інструментальні предикати (двоактантні чи триактантні): *balizar, encajar, individualizar*;
- б) процесуальні, неагентивні, експериментативні (моноактантні, двоактантні): *amarillear, blanquear, crarificar*;
- в) неагентивні, активні, дейктичні (метеорологічні) з нульовим актантом: *nevar, llover, granizar*.

У цьому разі нас цікавлять дієслова типу а) та частково б), тобто такі, що базуються на активності та цілеспрямованості агента дії. Спираючись на представлені класифікації відіменникових дієслів, а також на аналіз Р. М. Лавале Ортіс ста перших відіменникових КД за алфавітним порядком [6: 29-37; 12: 424], ми розподілили їх на різні семантичні групи.

Перша, найбільш численна група відіменникових КД – це дієслова зі змішаним значенням зміни стану та локативним значенням, тому вони називаються каузативно-локативними. Вони можуть пояснюватися перифразою "*hacer X en*" (де X є іменником, поєднаним із дієсловом) і включають у себе активні та процесуальні дієслова [6: 30].

Друга група не менш численних відіменникових КД з інхоативним значенням – каузативно-інхоативні: "*hacer convertir en X*". У таких дієсловах ми знаходимо два типи значення: каузативне, яке вказує на зміну стану, та інхоативне, яке показує трансформацію в об'єкті, що відчуває на собі зміну, переходить у новий стан.

Третя група відіменникових КД зі значенням зміни стану, спровокованої певною причиною (у цьому разі контакт між суб'єктом та об'єктом є психічним, а не фізичним) – каузативно-провокаційні (провокація + експериментування): *causar X a*.

Каузативно-поведінкові відіменникові дієслова складають четверту групу та пояснюються перифразами: *hacer de X (comportarse como X); hacer-dar X*.

Остання група – креативні дієслова: *hacer crear X* (об'єкт каузативу у таких дієсловах утворюється через дієслівну дію, що, у певному сенсі, також змінює його стан, бо з небуття він переходить у буття). До цієї групи додаються дієслова, що визначаються як *dicendi / scribendi (hacer decir / escribir X)* [11: 47-49]. Усе викладене представлено в загальній таблиці з прикладами відповідних дієслів (див. табл. 1.):

Таблиця 1.

Семантичні групи відіменникових каузативних дієслів

1. КАУЗАТИВНО-ЛОКАТИВНІ (" <i>hacer X en</i> ")	
Активні	<i>Acerar, adarvar, ademar, alcantarillar, alfeizar, alforzar, almenar, angular, artesonar, aspillerar, atairar, biselar, bromar, calcogrofiar, caratular, carcavear</i>
Активно-процесуальні	<i>Acequiar, agujerear, amistar, ampollar(se), anillar, aporismar(se), apostemar, bollar, carcomer</i>
2. КАУЗАТИВНО-ІНХОАТИВНІ (" <i>hacer convertir en X</i> ")	
Активні	<i>Acerar, adujar, alcoholar, alujarar, almiarar, antorchar, arcillar, arencar (metafórico), argamasar, armiñar (metafórico), arrecifar, artigar, barbechar, bizcochar, bobinar, cachar</i>
Активно-процесуальні	<i>Amalgamar, arcar, astillar, carbonar, carbonatar, carroñar, combar(se)</i>
Процесуальні	<i>azararse</i>
3. КАУЗАТИВНО-ПРОВОКАЦІЙНІ (" <i>causar X a</i> ")	
Активні	<i>Aficionar, afrentar, beneficiar(se)</i>
Активно-процесуальні	<i>Agobiar, alarmar, alborozar, altivecer, amapolar(se), angustiar(se), asfixiar, averiar, azorar(se), brumar, calmar</i>
Процесуальні	<i>Cancerar, calofriarse, cangrenarse</i>
4. КАУЗАТИВНО-ПОВЕДІНКОВІ (" <i>hacer de X (comportarse como X); hacer-dar X</i> ")	
Активні	<i>Brincar, buzar, cabriolar</i>
5. КРЕАТИВНІ (" <i>hacer crear X</i> ")	
Активні	<i>Alpargatar, arpegiar, calcetar</i>
5а. DICENDI (" <i>hacer decir X</i> ")	
Активні	<i>Afalagar, afrentar, agüerar, apostrofar, arengar, asperjar, auspiciar, avisar, baldonar, barritar, befar(se), brindar, caloniar</i>
5в. SCRIBENDI (" <i>hacer escribir X</i> ")	
Активні	<i>Avalar, biografiar, bosquejar, catalogar</i>

Таким чином, відіменникові КД складають широку категорію, у якій виділяються різні семантичні підгрупи, що саме й представлено нами в таблиці. З морфологічної точки зору, утворення відіменникових дієслів може пояснюватися через процеси формування слів: дієслівна деривація, під час якої додається дериваційний суфікс (суфіксація), та дієслівний парасинтез – одночасне додавання суфікса та префікса. Перспективним видається подальше дослідження шляхів та механізмів утворення похідних каузативних дієслів на основі інших лексико-граматичних категорій як-то прикметників, прислівників, дієслів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Aranda Ortiz A. La expresión de la causatividad en español actual / A. Aranda Ortiz. – Zaragoza : Libros Pórtico, 1990. – 208 p.
2. Gozalo Gómez P. La expresión de la causa en castellano / Paula Gozalo Gómez. – Madrid : Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid, 2004. – 136 p.
3. Амагов А. М. Морфологические каузативы в английском языке [Электронный ресурс] / А. М. Амагов // Ярославский педагогический вестник. – Ярославль, 2003. – № 1 (34). – Режим доступа до статті : vestnik.yspu.org/releases/novye_issledovaniy/19_10/.
4. Nieto Erranz I. Predicados causativos sintácticos [Электронный ресурс] / Isabel Nieto Erranz. – P. 231–235. – Режим доступа до статті : dialnet.unirioja.es/servlet/fichero_articulo?codigo=897063...
5. Сымулов М. Г. Способы выражения каузативных отношений в разноструктурных языках : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Сымулов М. Г. – Чебоксары, 2006. – 198 с.
6. Lavale Ortiz R. M. Causatividad y verbos denominales [Электронный ресурс] / Ruth María Lavale Ortiz // Universidad de Alicante. – 39 p. – Режим доступа до статті : rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/Ruth9937/1/E/UA_21_09.pdf.
7. Serrano Dolader D. Las formaciones parasintéticas en español / D. Serrano Dolader. – Madrid : Arco Libros, 1995. – P. 85–150.
8. Cifuentes Honrubia J. L. Verbos denominales locales en español / J. L. Cifuentes Honrubia ; [ed. D. Miguel, E. A. Palacios, A. Serradilla] // Estructuras lxicas y estructura del léxico. – Frankfurt : Peter Lang, 2006. – P. 247–271.
9. Beniers E. La formación de verbos en el español de México / E. Beniers. – México : El Colegio de México, Centro de Estudios Lingüísticos y Literarios, Instituto de Investigaciones Filológicas, Centro de Lingüística Hispánica, 2004. – 244 p.
10. Bruno C. Derivación. Tipos de procedimientos y sus funciones [Электронный ресурс] / C. Bruno. – Режим доступа до статті : www.uclm.es/dep/fhlc/www/BrunoC/docencia/.../Tema%203.doc.
11. García Medall J. Verbos denominales puros y grados de actividad / J. García Medall ; [ed. B. Gallardo Paúls] // Temas de lingüística y gramática. – Valencia Universidad de Valencia : S. A. Olivereto, 1998. – P. 38–57.
12. Lavale Ortiz R. M. Análisis morfo-semántico de los verbos derivados de sustantivos [Электронный ресурс] / Ruth María Lavale Ortiz // Universidad de Alicante. – P. 419–426. – Режим доступа до статті : www.unav.es/linguis/simposiosel/actas/act/36.pdf.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Aranda Ortiz A. La expresión de la causatividad en español actual / A. Aranda Ortiz. – Zaragoza : Libros Pórtico, 1990. – 208 p.
2. Gozalo Gómez P. La expresión de la causa en castellano / Paula Gozalo Gómez. – Madrid : Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid, 2004. – 136 p.
3. Amatov A. M. Morfologicheskie kauzativy v angliiskom yazyke [Morphological Causatives in English] [Elektronnyi resurs] / A. M. Amatov // Yaroslavskii pedagogicheskii vestnik [Yaroslavl' Pedagogical Journal]. – Yaroslavl, 2003. – № 1 (34). – Rezhym dostupu do statii : vestnik.yspu.org/releases/novye_issledovaniy/19_10/.
4. Nieto Erranz I. Predicados causativos sintácticos [Elektronnyi resurs] / Isabel Nieto Erranz. – P. 231–235. – Rezhym dostupu do statii : dialnet.unirioja.es/servlet/fichero_articulo?codigo=897063...
5. Symulov M. G. Sposoby vyrazheniia kauzativnykh otnoshenii v raznostrukturykh yazykakh [Methods of Expressing the Causativeness in Different Structural Languages] : diss. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.20 "Sopostavitel'no-istoricheskoe, tipologicheskoe i sopostavitel'noe yazykoznanie" / M. G. Symulov. – Cheboksary, 2006. – 198 s.
6. Lavale Ortiz R. M. Causatividad y verbos denominales [Elektronnyi resurs] / Ruth María Lavale Ortiz // Universidad de Alicante. – 39 p. – Rezhym dostupu do statii : rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/Ruth9937/1/E/UA_21_09.pdf.
7. Serrano Dolader D. Las formaciones parasintéticas en español / D. Serrano Dolader. – Madrid : Arco Libros, 1995. – P. 85–150.
8. Cifuentes Honrubia J. L. Verbos denominales locales en español / J. L. Cifuentes Honrubia ; [ed. D. Miguel, E. A. Palacios, A. Serradilla] // Estructuras lxicas y estructura del léxico. – Frankfurt : Peter Lang, 2006. – P. 247–271.
9. Beniers E. La formación de verbos en el español de México / E. Beniers. – México : El Colegio de México, Centro de Estudios Lingüísticos y Literarios, Instituto de Investigaciones Filológicas, Centro de Lingüística Hispánica, 2004. – 244 p.
10. Bruno C. Derivación. Tipos de procedimientos y sus funciones [Elektronnyi resurs] / C. Bruno. – Rezhym dostupu do statii : www.uclm.es/dep/fhlc/www/BrunoC/docencia/.../Tema%203.doc.
11. García Medall J. Verbos denominales puros y grados de actividad / J. García Medall ; [ed. B. Gallardo Paúls] // Temas de lingüística y gramática. – Valencia Universidad de Valencia : S. A. Olivereto, 1998. – P. 38–57.
12. Lavale Ortiz R. M. Análisis morfo-semántico de los verbos derivados de sustantivos [Электронный ресурс] / Ruth María Lavale Ortiz // Universidad de Alicante. – P. 419–426. – Режим доступа до статті : www.unav.es/linguis/simposiosel/actas/act/36.pdf.

Матеріал надійшов до редакції 15.08. 2012 р.

Глушук-Олея А. И. Семантические группы отыменных каузативных глаголов (на материале испанского языка).

Статья посвящена анализу семантического наполнения производных отыменных глаголов с каузативным значением. Рассматриваются разные подходы к классификации указанных глаголов испанского языка с целью выявления общих семантических признаков отыменных каузативных глаголов как номинативных единиц со сложной семантической структурой. На основе обобщения приведённых классификаций предложено разделение на разные семантические группы, что дало возможность уточнить их семантическое наполнение.

Glushchuk-Oleia G. I. Semantic Groups of the Denominative Causative Verbs (on the Material of the Spanish Language).

The article analyses the semantic structure of derivate denominative verbs with causative meaning. It reveals different approaches to the classification of the indicated verbs of the Spanish language to distinguish general semantic signs of denominative causative verbs as nominative unities with the composite semantic structure. The division on different semantic groups is offered, which gives the possibility to outline their semantic structure.